Tõnisson jt. Siin on välja antud mõõduandvamaid eesti rahvusliku ilmega ajalehti ja teotsenud Eesti Kirjameeste (as. 1871. a.) ja hiljemini Eesti Kirjanduse Selts (as. 1907. a.). Siit on paljud juhtivad eesti aated välja läinud ja teed üle Eesti leidnud. Veel mõõduandvam kui tervele Eestile on Tartu muidugi Tartumaale olnud.

Edasi kujunes Tartu linnas aastakümnete jooksul arvurikas eesti maja- ja äriomanikkude kiht ning uued linnaosad olid elanikkude poolest täitsa eestilised. Ent selle peale vaatamata jäi linnavalitsuses, mis 1877. a. 26. märtsi linnaomavalitsuse-seaduse järele muudetud, saksa element endiselt võimule. Eestlaste mõjulepääsmiseks tehti

F. Schalteri kivilõike järele.

226. joon. Suurturg XIX aastasaja keskel.

igasuguseid takistusi, ei võimaldatud rahvarikaste eeslinnade ühendamist kesklinnaga jne. Alles Ilmasõja päevil, a. 1916, otsustati Vene Siseministeeriumi poolt lubada eeslinnu ühendada kesklinnaga, vaatamata selle peale, et linnavalitsus oli selle vastu.

Pärast Vene 1917. a. revolutsiooni möödumist valdasid 24. veebr. 1918. a. — Eesti iseseisvuse väljakuulutamise päeval — Saksa okupatsiooniväed Tartu. Okupatsiooni ajal, mis kestis sama aasta novembrikuu lõpuni, avati Tartus saksameelne ülikool, mida aga eestlased rahvusliku surve tõttu peale üksikute erandite boikoteerisid. Ka omavalitsuses ega muus ei lubatud eestlasile kaasa rääkida.